

การพัฒนารูปแบบการสอนคิดสำหรับครูสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สหวิทยาเขตทุ่งดอกกระเจียว
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ

The development of thinking teaching model for social studies teachers' religion
and culture Thung Dok Krachiao Interdisciplinary Campus Under
the Secondary Educational Service Area Office Chaiyaphum

คมสันต์ หลาวเหล็ก

Komson Laowlek

ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ

Professional Level Supervisor the Secondary Educational Service Area Office Chaiyaphum

Corresponding author. Email: Komson.laowlek@gmail.com

(Received: August 18, 2023; Revised: September 17, 2023; Accepted: September 21, 2023)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนา
การคิดของครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ
2) พัฒนารูปแบบการสอนคิดสำหรับครูสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา
ชัยภูมิ และ 3) ศึกษาประสิทธิผลของรูปแบบการสอนคิดสำหรับครูสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ การศึกษาวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการ ด้าน
การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิด กลุ่มตัวอย่างเป็นครูสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 63 คน ระยะที่ 2 พัฒนา
รูปแบบการสอนคิด และระยะที่ 3 ประเมินประสิทธิผลของรูปแบบ กลุ่มเป้าหมายเป็นครูสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
จำนวน 18 คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีการศึกษา 2564 จำนวน 105 คน

ผลการวิจัยพบว่า 1) รูปแบบการสอนคิดมุ่งพัฒนาครู 3 ด้าน คือ ด้านความรู้เกี่ยวกับการคิด การฝึกกระบวนการ
คิดให้แก่ครูผู้สอนและความรู้เกี่ยวกับการสอนคิด โดยมีขั้นตอนการเรียนรู้ 5 ขั้น คือ ขั้นที่ 1 เข้าใจปัญหา ขั้นที่ 2 คิดทั้งกลุ่ม
ขั้นที่ 3 คิดทีละคน ขั้นที่ 4 ร่วมเสนอ ร่วมอภิปรายและ ขั้นที่ 5 ร่วมประมวล ร่วมประเมิน 2) ผลการประเมินประสิทธิผล
ของรูปแบบ พบว่า (1) ครูผู้เข้ารับการฝึกอบรมตามรูปแบบดังกล่าวมีคะแนนเฉลี่ยทักษะการคิดหลังการอบรมสูงกว่าก่อน การ
อบรม (2) ครูผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิดได้ โดยมีค่าเฉลี่ยรวมความเหมาะสม
ของแผนการจัดการเรียนรู้เท่ากับ 3.93 อยู่ในระดับความเหมาะสมมากและ (3) นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยทักษะการคิด หลัง
เรียนสูงกว่าก่อนเรียน

คำสำคัญ : รูปแบบการสอนคิด; ครูสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

Abstract

The purpose of this research is to 1) study the current situation and the need for learning
management to develop the thinking of teachers in the social studies learning subject group under the
Secondary Educational Service Area Office Chaiyaphum. 2) to develop a thinking teaching model for social

studies teachers religion and culture under the Secondary Education Service Area Office Chaiyaphum. 3) study the effectiveness of the thinking teaching model for social studies teachers under the Secondary Educational Service Area Office Chaiyaphum. The research study was divided into three phases: Phase 1 studied the context, current conditions, and management needs. Learning to develop thinking the sample group was made up of 63 social studies teachers. Phase 2 is the development of the thinking teaching model, and phase 3 is evaluating the effectiveness of the model. The target group is social studies teachers. Religion and culture: 18 people and 105 students, academic year 2021

The results of the research revealed that 1) to teach teachers to think critically, develop teachers 3, that is, shoulder to shoulder thinking. Train the thinking process for the rest of the teachers and to encourage thinking or learning 5 steps: step 1 : understand the problem step 2 : think the whole group Step 3 : Think individually Step 4 : Participation content analytical participant and step 5 : multiple participant participate in the assessment. 2) The evaluation of the effectiveness of the model found that (1) the teachers who received the training according to the model had the mean scores after the training were higher than before the training. (2) Trained teachers can prepare a learning management plan that emphasizes thinking. with the average of the appropriateness Lesson Plan was equal to 3.93, in a very reasonable level, and (3) the students had higher post-learning thinking Skill scores than before.

Keywords: Thinking Teaching Model; Social Studies Teacher religion and culture

1. บทนำ

โลกในยุคปัจจุบันเป็นยุคแห่งข้อมูลข่าวสารที่มีความเจริญก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีสารสนเทศ และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วจึงจำเป็นที่แต่ละประเทศต้องเรียนรู้ที่จะปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาและเตรียมพร้อมที่จะเผชิญกับความท้าทายจากกระแสโลก โดยปัจจัยสำคัญที่จะเผชิญการเปลี่ยนแปลงและความท้าทายดังกล่าว ได้แก่ คุณภาพของคน การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพจึงเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยจะต้องเป็นการศึกษาที่มีคุณภาพ เพื่อให้ศักยภาพที่มีอยู่ในตัวคนได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ ทำให้เป็นคนที่มีทักษะคิด วิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ รู้จักแก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักวิธีการแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย สามารถเรียนรู้และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง สามารถปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วมีจริยธรรม คุณธรรมรู้จักพึ่งตนเองและสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2563)

ซึ่งแนวทางดังกล่าวนี้ได้สอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการในการพัฒนาเยาวชนของชาติที่เข้าสู่โลกยุคศตวรรษที่ 21 โดยมุ่งส่งเสริมผู้เรียนมีคุณธรรม รักความเป็นไทย ให้มีทักษะการคิดวิเคราะห์ สร้างสรรค์ มีทักษะด้านเทคโนโลยี สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นและสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมโลกได้อย่างสันติ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) จะเห็นได้ว่า การศึกษา คือ เครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาประเทศซึ่งต้องมีการวางรากฐานการศึกษาให้มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงการจัดการเพื่อส่งเสริมให้บุคคลได้พัฒนาศักยภาพและใช้ความสามารถของตนให้เป็นประโยชน์อย่างเต็มที่ เพื่อให้เด็กและเยาวชนมีทักษะในการคิดวิเคราะห์ ทักษะการใช้ภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ตลอดจนมีคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งการปฏิรูปการศึกษา คือ การสร้างคนยุคใหม่ให้แก่ชาติบ้านเมือง ซึ่งมีลักษณะการดำเนินชีวิตโดยใช้สติปัญญา สามารถคิดวิเคราะห์

แก้ปัญหาได้อย่างมีเหตุผล และตัดสินใจได้อย่างรอบคอบ พร้อมทั้งมีคุณธรรมมีวิสัยทัศน์กว้างไกล เป็นคนแห่งการเรียนรู้พร้อมที่จะอยู่ในสังคมปัจจุบันได้อย่างมีความสุข

นอกจากนี้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทย และเป็นพลเมืองโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาและการประกอบอาชีพรวมถึงการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพในการพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีสมรรถนะที่สำคัญ ดังนี้ มีความสามารถในการสื่อสาร มีความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึก และทัศนคติของตนเอง เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดอย่างเป็นระบบ มีความสามารถในการแก้ไขปัญหาบนพื้นฐานของหลักเหตุผล คุณธรรมและข้อมูลสารสนเทศ มีการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพ มีความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต และมีทักษะทางเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาตนเองและสังคมใน ด้านการเรียนรู้ ทักษะการสื่อสาร การทำงาน การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ถูกต้องเหมาะสมและมีคุณธรรม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2563)

สำหรับการคิดนั้นเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในสมองที่ใช้สัญลักษณ์หรือภาพแทนสิ่งของ เหตุการณ์หรือสถานการณ์ต่าง ๆ โดยมี การจัดระบบความรู้ ข้อมูล ข่าวสารซึ่งเป็นประสบการณ์เดิมกับประสบการณ์ใหม่หรือสิ่งเร้าใหม่ ที่ไปได้ ทั้งในรูปแบบ ธรรมดาและ สลับซับซ้อน ผลจากการจัดระบบสามารถ แสดงออกได้หลายลักษณะ เช่น การให้เหตุผลการแก้ปัญหาต่าง ๆ เนื่องจากการคิดเป็น กระบวนการที่เกิดขึ้นในสมอง เราจึงควรที่จะทราบเกี่ยวกับสมอง เช่น โครงสร้างทางสมอง และพิจารณาว่ามีความสัมพันธ์กับ การคิดในลักษณะใดบ้าง จากผลการศึกษางานการศึกษาทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศได้ค้นพบว่า การพัฒนาการคิดของผู้เรียนยังทำได้ในขอบเขตที่จำกัดและยังไม่ถึงเป้าหมายสูงสุดที่ต้องการโดยมี ผลการวิจัยจำนวนมากที่บ่งชี้ว่าในการสอนวิชาต่างๆ ผู้เรียนสามารถทำได้ดีในส่วนที่เกี่ยวข้องกับทักษะการคิดพื้นฐานแต่ทักษะการคิดระดับสูงผู้เรียนยังไม่สามารถทำได้ดี (ปรกรณ์ ชันซ้อน, 2560) สอดคล้องกับข้อมูลที่ว่า ประเทศไทยประสบปัญหาเกี่ยวกับผู้เรียนก็คือ ผู้เรียนขาดกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม กล่าวคือ ผู้เรียนมีกระบวนการเรียนรู้ที่ไม่ตื่นตัวขาดการใช้ความคิด ขาดการปฏิบัติ ขาดการเชื่อมโยงกับชีวิตจริง และการเรียนรู้ไม่เป็นองค์รวม นอกจากนี้ยังขาดการฝึกฝนทักษะกระบวนการอันเป็นเครื่องมือสำคัญในการเรียนรู้⁴ ด้วยเหตุนี้ผู้รับผิดชอบและผู้เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา จึงควรร่วมมือกันเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว โดยการพัฒนาครูผู้สอนทั้งในด้านการฝึกอบรมและการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับวิธีการและเทคนิคการจัดการเรียนรู้ เพื่อการพัฒนากระบวนการคิดของผู้เรียน (ทิศนา แชมมณี และคณะ, 2544) สอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาครูให้สามารถจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิดของนักเรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2559) ซึ่งได้กำหนดให้การพัฒนากระบวนการคิดของนักเรียนเป็นเป้าหมายหนึ่งของการพัฒนา

อนึ่ง การพัฒนาทักษะการสอนคิดให้แก่ครูผู้สอน จะต้องมึรูปแบบการพัฒนาซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบและขั้นตอนการพัฒนาที่ชัดเจน เพื่อนำไปใช้ในการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะการสอนคิดได้อย่างมีประสิทธิภาพและจากการศึกษาพบว่า ยังไม่มีผลงานวิจัยที่ศึกษาและพัฒนา รูปแบบการพัฒนาทักษะการสอนคิด สำหรับครูสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เองได้กำหนดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้งหมด 8 กลุ่ม สำหรับกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดให้เป็นกลุ่มสาระพื้นฐานที่ผู้เรียนต้องเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ศาสตราจารย์สาขาต่างๆ หลายแขนงมีลักษณะเป็นมหาวิทยาลัยการมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจการ

ดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคลและการอยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัวตามสภาพแวดล้อม การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เข้าใจถึงการพัฒนาเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยกาลเวลาตามเหตุปัจจัยต่าง ๆ เกิดความเข้าใจในตนเองและผู้อื่น มีความอดทน อดกลั้น ยอมรับในความแตกต่าง และมีคุณธรรม สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติและสังคมโลก (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2563) ดังนั้นในการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมครูผู้สอนจะต้องออกแบบการเรียนรู้ให้นักเรียนได้พัฒนาความสามารถดังกล่าว รวมทั้งสามารถออกแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิดของนักเรียน จากที่กล่าวมาทั้งหมด แสดงให้เห็นว่า การพัฒนาการคิดให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนเป็นสิ่งที่ยั่งยืน แต่จากสภาพปัญหาในปัจจุบันที่พบว่า นักเรียนในสหวิทยาเขตทุ่งดอกกระเจียว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิกำลังประสบปัญหาในการพัฒนาการคิด สาเหตุเนื่องมาจากครูผู้สอนขาดความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับกระบวนการคิดและการพัฒนาการคิด รวมถึงเทคนิค รูปแบบ วิธีการสอนคิด ทำให้ครูประสบปัญหาในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิดของนักเรียน จากเหตุผลดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะพัฒนารูปแบบการสอนคิดสำหรับครูสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สหวิทยาเขตทุ่งดอกกระเจียว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาครูผู้สอนโดยการฝึกอบรมเพื่อให้ครูมีทักษะการสอนคิดและนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิดของนักเรียนต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิดของครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สหวิทยาเขตทุ่งดอกกระเจียว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ

2.2 เพื่อพัฒนารูปแบบการสอนคิดสำหรับครูสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สหวิทยาเขตทุ่งดอกกระเจียว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ

2.3 เพื่อศึกษาประสิทธิผลของรูปแบบการสอนคิดสำหรับครูสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สหวิทยาเขตทุ่งดอกกระเจียว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาและพัฒนารูปแบบการสอนคิดสำหรับครูสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งพัฒนาขึ้นโดยผสมผสาน (Eclectic) แนวคิดรูปแบบการสอนคิดของ Beyer (1985); Sucman (อ้างถึงใน Joyce & Weil, 2000); Piaget, Sullivan & Kohlberg (อ้างถึงใน Joyce & Weil, 2000); Mctighe & Lyman (1988); สุนน อมรวิวัฒน์ (2532) พิมพันธ์ เตชะคุปต์ (2549) และสิทธิพล อาจอินทร์ (2550) เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาทักษะการสอนคิดให้กับครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สหวิทยาเขตทุ่งดอกกระเจียว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ

3.1 กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สหวิทยาเขตทุ่งดอกกระเจียว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ จำนวน 18 คน ปีการศึกษา 2564 โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ดังนี้

1) ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 14 คน เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิด

2) ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 1 คน เพื่อการทดลองใช้ (Try-out) รูปแบบการสอนคิด

3) ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 3 คน เพื่อการประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการสอนคิด

4) นักเรียนที่ได้รับการสอนจากครูที่ผ่านการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะการสอนคิด ที่ครูผู้สอนสมัครใจ ให้ติดตามผลการคิดที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน จำนวน 3 ห้องเรียน จำนวน 105 คน ของครูจำนวน 3 คน

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

3.2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ แบบสอบถามความคิดเห็นต่อสภาพปัจจุบันและความต้องการในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิด ซึ่งเป็นแบบมาตราประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

3.3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองใช้รูปแบบการสอนคิด ได้แก่ 1) แบบทดสอบการคิดสำหรับครูผู้สอนซึ่งเป็นแบบปรนัย แบบเลือกตอบ จำนวน 20 ข้อ 2) แบบประเมินความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด เป็นแบบมาตราประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

3.3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการสอนคิด ได้แก่ 1) แบบทดสอบการคิดสำหรับครูผู้สอน ซึ่งเป็นแบบปรนัย แบบเลือกตอบ จำนวน 20 ข้อ และ 2) แบบประเมินความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด เป็นแบบมาตราประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

3.3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน ได้แก่ แบบทดสอบการคิดสำหรับนักเรียน ซึ่งเป็นแบบปรนัย ชนิดเลือกตอบ จำนวน 25 ข้อ

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการสอนคิดสำหรับครูสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมสหวิทยาเขตทุ่งดอกกระเจียว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ แบ่งการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

การวิจัยระยะที่ 1 การวิจัยเพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิด กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ปีการศึกษา 2564 จำนวน 63 คน การวิจัยระยะนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยใช้แบบสอบถามสำรวจความคิดเห็นต่อสภาพปัจจุบันและความต้องการในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิดของและการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับครูผู้สอน จำนวน 3 คน เกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและความต้องการด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิด ของนักเรียน

การวิจัยระยะที่ 2 การวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการสอนคิดสำหรับครู มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1) ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการคิด การพัฒนาการคิด การสอนคิด และการพัฒนารูปแบบการสอนคิด โดยการวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2) วิเคราะห์ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิด (ผลการวิจัยระยะที่ 1) เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการสอนคิด

3) ร่างรูปแบบการสอน นำเสนอต่ออาจารย์ผู้สอนเพื่อตรวจสอบความถูกต้องและให้ข้อเสนอแนะทำการปรับปรุงร่างรูปแบบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอน ด้านการพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ และด้านการวัดและประเมินผล จำนวน 3 ท่าน เพื่อพิจารณาความเหมาะสมของรูปแบบ เนื้อหาและความสอดคล้องขององค์ประกอบและปรับปรุงแก้ไขรูปแบบตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

4) นำรูปแบบการสอนคิดไปทดลองใช้ (Try-Out) ฝึกอบรมให้แก่ครูผู้สอน จำนวน 1 คน และปรับปรุงแก้ไขรูปแบบการสอนคิดเป็นฉบับสมบูรณ์

5) นำรูปแบบการสอนคิดไปใช้ฝึกอบรมครูผู้สอนระดับชั้นมัธยมศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สหวิทยาเขตทุ่งดอกกระเจียว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ ปีการศึกษา 2564 จำนวน 3 คน

การวิจัยระยะที่ 3 การวิจัยเพื่อศึกษาผลที่เกิดกับผู้เรียน โดยการศึกษาทักษะการคิดของนักเรียนก่อนและหลังจากที่ครูผู้สอนที่ผ่านการฝึกอบรมได้นำความรู้ไปใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิดของนักเรียน โดยสอนเป็นเวลา 1 สัปดาห์ ๆ ละ 2 ชั่วโมง ต่อครู 1 คน กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 ที่ได้รับการสอนจากครูที่ผ่านการฝึกอบรม และจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิดของนักเรียน จำนวน 3 ห้องเรียน นักเรียนจำนวน 105 คน

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ระยะที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยระยะที่ 1 สภาพปัจจุบันและความต้องการ โดยการหาความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ระยะที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบการสอนคิด โดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ระยะที่ 3 วิเคราะห์ข้อมูลระยะที่ 3 ประสิทธิภาพของรูปแบบการสอนคิด โดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4. ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำเสนอสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

4.1 ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการ

จากการศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิดของครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้

4.1.1 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมที่มีต่อสภาพปัจจุบันและความต้องการด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิดของนักเรียน

สภาพปัจจุบันครูมีสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิดในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.46$, S.D. = 0.55) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านครู พบว่า สภาพปัจจุบันครูมีสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิดในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.44$, S.D. = 0.57) โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ครูมีความสามารถในการออกแบบ การสอนเพื่อพัฒนาการคิดของนักเรียน ส่วนด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการคิด พบว่า สภาพปัจจุบันครูมีสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิดในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.48$, S.D. = 0.65) โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ให้นักเรียนได้ประเมินผลการคิดของตนเอง พบว่า ครูมีความต้องการในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิดในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.59$, S.D. = 0.79) ครูมีความต้องการในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิดในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.65$, S.D. = 0.81) โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ครูต้องการพัฒนาตนเองเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิดของนักเรียน ส่วนด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการคิด พบว่า ครูมีความต้องการในการจัดการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมการคิดในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.53$, S.D. = 0.84) โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ครูต้องการกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นสถานการณ์ปัญหาเพื่อให้นักเรียนได้คิดหาคำตอบ ประกอบกับการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการสนทนากลุ่มกับครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมที่มีต่อสภาพปัจจุบันและความต้องการด้าน การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิด โดยการ

สนทนากลุ่มกับครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สหวิทยาเขตทุ่งดอกกระเจียว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ จำนวน 3 คน จากการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ สรุปได้ว่า สภาพปัจจุบัน ครูผู้สอนตระหนักถึงความสำคัญของการคิดที่ควรพัฒนาหรือส่งเสริมให้เกิดกับผู้เรียน แต่ครูส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับการคิด กล่าวคือ รู้แต่เพียงว่าการคิด หมายถึง วิธีการหรือแผนการที่คิดขึ้นอย่างรอบคอบเพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมาย แต่ครูยังไม่เข้าใจอย่างชัดเจนว่ากระบวนการคิด ประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญอะไรบ้างและในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิดของนักเรียน ครูจะต้องจัดการเรียนรู้อย่างไร ต้องดำเนินการเป็นขั้นตอนอย่างไร ผลการคิดจึงจะมีคุณภาพ ทำให้ครูประสบปัญหาในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิดของนักเรียน ส่งผลให้นักเรียนมีปัญหาในการพัฒนากระบวนการคิด และมีการคิดต่ำ และด้านความต้องการ พบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีความต้องการที่จะพัฒนาตนเองเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิดของนักเรียน ต้องการมีความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับการคิด ต้องการพัฒนากระบวนการคิดของตนเอง และต้องการมีความรู้ความเข้าใจว่าการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิดของนักเรียนจะต้องดำเนินการเป็นขั้นตอนอย่างไร ขั้นตอนการสอนคิดมีอะไรบ้าง รวมทั้งการออกแบบการเรียนรู้ที่ให้นักเรียนได้เรียนรู้ทั้งเนื้อหาสาระตามหลักสูตรและได้ฝึกกระบวนการคิดไปด้วย

4.2 ผลการพัฒนารูปแบบการสอนคิด

ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิด รวมทั้งวิเคราะห์เอกสาร หนังสือ ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการคิด การพัฒนาการคิด การสอนคิดและการพัฒนารูปแบบการสอนคิด เพื่อพัฒนารูปแบบการสอนคิดสำหรับครูสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งพัฒนาขึ้นโดยผสมผสาน (Eclectic) แนวคิดรูปแบบการสอนคิดของ Beyer (1985); Sucman (อ้างถึงใน Joyce & Weil, 2000); Piaget, Sullivan & Kohlberg (อ้างถึงใน Joyce & Weil, 2000); Mctighe & Lyman (1988); สุน อมรวีวัฒน์ (2532) และสิทธิพล อาจอินทร์ (2550) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) หลักการ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้งหมด 8 กลุ่ม สำหรับกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดให้เป็นกลุ่มสาระพื้นฐานที่ผู้เรียนต้องเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษา ปีที่ 1 จนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ศาสตร์สาขาต่าง ๆ หลายแขนงมีลักษณะเป็นสหวิทยาการมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจการดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคลและการอยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัวตามสภาพแวดล้อม การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เข้าใจถึงการพัฒนาเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยกาลเวลาตามเหตุปัจจัยต่าง ๆ เกิดความเข้าใจในตนเองและผู้อื่นมีความอดทน อดกลั้น ยอมรับในความแตกต่าง และมีคุณธรรม สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติและสังคมโลก ดังนั้นในการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมครูผู้สอนจะต้องออกแบบการเรียนรู้ให้นักเรียนได้พัฒนาความสามารถดังกล่าว รวมทั้งสามารถออกแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิดของนักเรียน แสดงให้เห็นว่า การพัฒนาการคิดให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนเป็นสิ่งที่ยั่งยืน แต่จากสภาพปัญหาในปัจจุบันที่ พบว่า นักเรียนสหวิทยาเขตทุ่งดอกกระเจียว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ กำลังประสบปัญหาในการพัฒนาการคิด สาเหตุเนื่องมาจากครูผู้สอนขาดความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับกระบวนการคิดและการพัฒนาการคิด รวมถึงเทคนิค รูปแบบ วิธีการสอนคิด ทำให้ครูประสบปัญหาในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาการคิดของนักเรียน จากเหตุผลดังกล่าว จึงได้พัฒนารูปแบบการสอนคิดขึ้น โดยพัฒนาจากกรอบแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการคิด การพัฒนาการคิด รวมทั้งการพัฒนารูปแบบการสอน เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาทักษะการสอนคิดให้แก่ครูสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โดยพัฒนาครู 3 ด้านคือ ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการคิด การฝึกกระบวนการคิดของครูผู้สอนและการสอนคิด เพื่อให้ครูมีทักษะการสอนคิดและนำความรู้ไปใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิดของนักเรียน

2) จุดมุ่งหมาย เพื่อพัฒนาทักษะการสอนคิดให้แก่ครูผู้สอน โดยครอบคลุมกระบวนการคิด 5 ขั้นตอน ได้แก่ การระบุปัญหา การรวบรวมข้อมูล การพิจารณาความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูล การตั้งสมมติฐานและการสรุปอ้างอิง

3) เนื้อหาที่ใช้ในการพัฒนาทักษะการสอนคิดของครูผู้สอน ประกอบด้วยเนื้อหา ประกอบด้วย

3.1) ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการคิด ประกอบด้วย (1) ความหมายของการคิด (2) กระบวนการคิด (3) คุณลักษณะของนักคิด (4) การวัดการคิด

3.2) เนื้อหาที่ใช้ในการฝึกกระบวนการคิดของนักเรียนสำหรับครูผู้สอน ซึ่งเป็นเนื้อหาทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน ซึ่งอาจเป็นสถานการณ์ปัญหา หรือข้อโต้แย้ง ข้ออ้างหรือข้อมูลที่คลุมเครือที่ยังไม่สามารถสรุปได้ในทันทีทันใด จำเป็นต้องอาศัยการคิด เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปที่สมเหตุสมผล ประกอบด้วย เนื้อหาที่เป็นสถานการณ์ปัญหา จำนวน 4 สถานการณ์ ดังนี้

1) สถานการณ์ที่ 1 เรื่อง ทิศทางกับหนทาง

2) สถานการณ์ที่ 2 เรื่อง ไปตลาด

3) สถานการณ์ที่ 3 เรื่อง ลา (ไม่) โง่

4) สถานการณ์ที่ 4 เรื่อง สอนวิชาแบบเซ็น

3.3) การสอนคิด ประกอบด้วย (1) แนวทางและวิธีการพัฒนาการคิด (2) การสอนคิดและ (3) การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด

4) ขั้นตอนการพัฒนา รูปแบบการสอนคิด มีขั้นตอนการพัฒนา 5 ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 เข้าใจปัญหา เป็นการเสนอประเด็นปัญหาที่ชวนสงสัยเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนพิจารณานิยามปัญหา วิเคราะห์และทำความเข้าใจกับประเด็นปัญหาที่กำหนดให้

ขั้นที่ 2 คิดทั้งกลุ่ม เป็นการแบ่งกลุ่มย่อยให้ผู้เรียนนำเสนอผลการคิดของตนต่อสมาชิกในกลุ่ม เพื่อให้ผู้เรียนได้อภิปรายแสดงความคิดเห็นและการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ได้ฝึกเปรียบเทียบกระบวนการคิดของตนเองกับผู้อื่น ฝึกการประเมินผลการคิด รวมทั้งได้ฝึกการหาเหตุผลและการใช้เหตุผลเชิงตรรกะ เพื่อหาข้อสรุปที่สมเหตุสมผลทั้งในส่วนบุคคลและของกลุ่มย่อย

ขั้นที่ 3 คิดทีละบุคคล เป็นการจัดกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนแต่ละคนได้ฝึกการคิดตามสถานการณ์ที่กำหนด โดยการกระตุ้นให้ผู้เรียนพยายามรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหา การพิจารณาความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูล การตั้งสมมติฐาน และการสรุปอ้างอิง โดยผู้สอนเป็นผู้จัดสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการฝึกคิดและกระตุ้นการคิดของผู้เรียน

ขั้นที่ 4 ร่วมเสนอ ร่วมอภิปราย เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเสนอผลการคิดของกลุ่มย่อยต่อกลุ่มใหญ่ เพื่อให้ผู้เรียนได้ประเมินผลการคิดของตนเองและของกลุ่มย่อยกับกลุ่มอื่น ว่ามีส่วนเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร ทำไมจึงเหมือนกัน ทำไมจึงแตกต่างกัน เพราะเหตุใด ในขั้นนี้ผู้สอนและผู้เรียนอภิปรายร่วมกันเพื่อหาข้อสรุปและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแต่ละคนได้แสดงความคิดเห็นร่วมกันและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน เพราะปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียน และผู้เรียนกับผู้เรียนจะทำให้ผู้เรียนขยายขอบเขตความคิดให้กว้างและซับซ้อนยิ่งขึ้น อันจะนำไปสู่การสรุปที่สมเหตุสมผลยิ่งขึ้น

ขั้นที่ 5 ร่วมประมวล ร่วมประเมิน เป็นการประเมินผลการคิดของผู้เรียนว่ามีวิธีการหรือกระบวนการคิดอย่างไร เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของกิจกรรมหรือไม่

5) การประเมินผลรูปแบบ รูปแบบการสอนคิด เป็นรูปแบบที่ใช้พัฒนาทักษะการสอนคิดให้แก่ครูผู้สอน โดยหลังจากการใช้รูปแบบการสอนคิดแล้ว ดำเนินการประเมินผลรูปแบบ ดังนี้

(1) ประเมินทักษะการสอนคิดของครูผู้สอน

- (2) ประเมินแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิดของครูผู้สอน
- (3) ประเมินทักษะการคิดของนักเรียน

4.3 ผลการพัฒนารูปแบบการสอนคิด

ผู้วิจัยได้นำรูปแบบการสอนคิดไปใช้ฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะการสอนคิดให้แก่ครู และประเมินประสิทธิผลของรูปแบบ โดยประเมินผลที่เกิดกับครูผู้เข้ารับการฝึกอบรม ผลการประเมินพบว่า

4.3.1 ผลการศึกษาผลที่เกิดกับครู การนำรูปแบบการสอนคิดไปใช้ฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะการสอนคิด และได้ประเมินประสิทธิผลของรูปแบบ โดยทดสอบทักษะการคิดของครูผู้เข้ารับการฝึกอบรมก่อนและหลังการอบรมพบว่า ครูผู้เข้ารับการฝึกอบรมตามรูปแบบดังกล่าวมีคะแนนเฉลี่ยการคิดหลังการอบรมสูงกว่าก่อนอบรม กล่าวคือ หลังอบรมมีคะแนนเฉลี่ย 17 จากคะแนนเต็ม 20 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 85.00 ส่วนก่อนการอบรมมีคะแนนเฉลี่ย 13.33 คิดเป็นร้อยละ 66.65 สำหรับผลการประเมินความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้ พบว่า ครูผู้เข้ารับการฝึกอบรม 3 คน สามารถจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิดได้ จำนวน 3 คน มีค่าเฉลี่ยรวมความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้เท่ากับ 3.93 อยู่ในระดับความเหมาะสมมาก

4.3.2 ผลการศึกษาผลที่เกิดกับนักเรียน ผลการทดสอบการคิดของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาก่อนและหลังเรียน พบว่า ในภาพรวมนักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยการคิดหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน กล่าวคือ หลังเรียนมีคะแนนเฉลี่ย 20.78 จากคะแนนเต็ม 25 คะแนน ส่วนก่อนเรียนมีคะแนนเฉลี่ย 14.91 และเมื่อพิจารณาเป็นรายห้องเรียน พบว่า นักเรียนทั้ง 3 ห้องเรียน มีคะแนนเฉลี่ยการคิดหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน โดยนักเรียนที่มีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงสุด คือ นักเรียนห้องที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการสอนคิด มีค่าเฉลี่ย 21.33

5. อภิปรายผลการวิจัย

5.1 ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการ

จากผลการศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิดของครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม พบว่า สภาพปัจจุบันครูมีสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิดในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.46$, S.D. = 0.55) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านครู พบว่า สภาพปัจจุบันครูมีสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิดในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.44$, S.D. = 0.57) โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ครูมีความสามารถในการออกแบบการสอนเพื่อพัฒนาการคิดของนักเรียน ส่วนด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการคิด พบว่า สภาพปัจจุบันครูมีสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิดในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.48$, S.D. = 0.65) โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ให้นักเรียนได้ประเมินผลการคิดของตนเอง พบว่า ครูมีความต้องการในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิดในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.59$, S.D. = 0.79) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านครูผู้สอน นอกจากนี้ครูมีความต้องการในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิดในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.65$, S.D. = 0.81) โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ครูต้องการพัฒนาตนเองเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิดของนักเรียน ส่วนด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการคิด พบว่า ครูมีความต้องการในการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการคิดในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.53$, S.D. = 0.84) โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ครูต้องการกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นสถานการณ์ปัญหาเพื่อให้นักเรียนได้คิดหาคำตอบสอดคล้องกับการจัดการศึกษาจะต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะการคิด เนื่องจากการคิดเป็นคุณลักษณะที่สำคัญของการประสบความสำเร็จในศตวรรษที่ 21 (Huitt W, 1998) และการเตรียมตัวผู้เรียนให้ก้าวไปสู่การเป็นพลเมืองในศตวรรษที่ 21 นั้นคุณสมบัติที่สำคัญคือ การพัฒนาความสามารถทางการคิดในเรื่องเกี่ยวกับปัญหาสังคมอันซับซ้อน ทั้งปัญหาในสังคมของ

ตนเองและของโลก นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ ทิศนา ขัมมณีและคณะ (2544) ได้กล่าวว่า ในกระบวนการคิดทั้งหลาย กระบวนการคิดที่สำคัญและจำเป็นสำหรับผู้เรียนทุกระดับ คือ กระบวนการคิด ประกอบกับการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ จาก การสนทนากลุ่มกับครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมที่มีต่อสภาพปัจจุบันและความต้องการด้านการ จัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิด โดยการสนทนากลุ่มกับครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สหวิทยาเขต พังดงกระเจียว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ จำนวน 3 คน จากการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ สรุปได้ ว่า สภาพปัจจุบัน ครูผู้สอนตระหนักถึงความสำคัญของการคิดที่ควรพัฒนาหรือส่งเสริมให้เกิดกับผู้เรียน แต่ครูส่วนใหญ่ยังขาด ความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับการคิด กล่าวคือ รู้แต่เพียงว่าการคิด หมายถึง วิธีการหรือแผนการที่คิดขึ้นอย่างรอบคอบ เพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมาย แต่ครูยังไม่เข้าใจอย่างชัดเจนว่ากระบวนการคิด ประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญอะไรบ้างและในการจัดการ เรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิดของนักเรียน ครูจะต้องจัดการเรียนรู้อย่างไร ต้องดำเนินการเป็นขั้นตอนอย่างไรผลการคิดจึงจะมี คุณภาพ ทำให้ครูประสบปัญหาในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิดของนักเรียนส่งผลให้นักเรียนมีปัญหาในการ พัฒนากระบวนการคิดและมีการคิดต่ำ และด้านความต้องการ พบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีความต้องการที่จะพัฒนาตนเอง เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิดของนักเรียน ต้องการมีความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับการคิด ต้องการพัฒนา กระบวนการคิดของตนเองและต้องการมีความรู้ความเข้าใจว่าการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิดของนักเรียนว่าต้อง ดำเนินการเป็นขั้นตอนอย่างไร ขั้นตอนการสอนคิดมีอะไรบ้าง รวมทั้งการออกแบบการเรียนรู้ที่ให้นักเรียนได้เรียนรู้ทั้งเนื้อหา สาระตามหลักสูตรและได้ฝึกกระบวนการคิดไปด้วย ดังข้อความสนับสนุนต่อไปนี้ “ชอบ กิจกรรมนี้เพราะมีการถามได้ตอบ ระหว่างครูกับนักเรียนบ่อยๆ และมีการระดมสมองภายในกลุ่มทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ครับ” (บันทึกสัมภาษณ์/ นักเรียนคนที่ 7, 17 พฤศจิกายน 2564)

5.2 ผลการพัฒนารูปแบบการสอนคิด

ผลจากการพัฒนารูปแบบการสอนคิดสำหรับครูสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สหวิทยาเขตพังดงกระเจียว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ พบว่า ขั้นตอนการสอนคิดมีขั้นตอนการสอนที่สำคัญๆ ดังนี้

ขั้นที่ 1 เข้าใจปัญหา เป็นขั้นที่ผู้สอนเสนอสถานการณ์ที่กำหนดให้ ซึ่งอาจเป็นสถานการณ์ปัญหา หรือข้อโต้แย้ง คำถามที่ชวนสงสัย ข้ออ้างหรือข้อมูลที่คลุมเครือที่ยังไม่สามารถสรุปได้ในทันทีทันใดเพื่อเป็นสิ่งเร้ากระตุ้นให้ผู้เรียน พิจารณานิยามปัญหา วิเคราะห์และทำความเข้าใจกับประเด็นปัญหาที่กำหนดให้ เพราะหัวใจของการสอนเพื่อพัฒนา กระบวนการคิดของนักเรียน คือ ผู้สอนจะต้องใช้คำถามหรือสถานการณ์ปัญหาเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนได้ฝึกการคิดเพื่อหาคำตอบ ดังข้อความสนับสนุนต่อไปนี้ “ชอบกิจกรรมการเรียนในขั้นนี้ เพราะครูมีการนำเหตุการณ์ต่างๆ มาให้ดูและอ่านเพื่อคิด วิเคราะห์แล้วตอบคำถามต่างๆ ของคุณครู เป็นกิจกรรมที่น่าสนใจครับ” (บันทึกสัมภาษณ์/นักเรียนคนที่ 1, 18 พฤศจิกายน 2564)

ขั้นที่ 2 คิดทั้งกลุ่ม เป็นการฝึกกิจกรรมการคิดโดยให้ผู้เรียนร่วมมือกันทำงาน ให้ผู้เรียนบอกผลที่ได้จากการ คิดของตนแก่สมาชิกในกลุ่มแสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่น เปรียบเทียบผลการคิดของตนกับผู้อื่น รวมทั้งได้ฝึกการหาเหตุผลเชิงตรรกศาสตร์เพื่อหาข้อสรุปที่สมเหตุสมผลจากข้อมูลที่มีอยู่ทั้งในส่วนของบุคคลและกลุ่มย่อย การ เสนอผลการคิดของผู้เรียนแต่ละคนต่อกลุ่มย่อยเพื่ออภิปรายร่วมกันมีประโยชน์ทั้งผู้พูดและผู้ฟัง ผู้พูดจะได้จัดระบบการคิดและ ฝึกกระบวนการคิด ส่วนผู้ฟังจะได้รับข้อมูลจากบุคคลอื่นๆ เพื่อช่วยปรับความคิดของตน (ทิศนา ขัมมณี, 2546) ดังข้อความ สนับสนุนต่อไปนี้ “ชอบกิจกรรมการเรียนการสอนแบบนี้เพราะได้วิเคราะห์สถานการณ์ต่างๆ และได้ตอบคำถามที่ทำให้เราได้ ฝึกคิดบ่อยๆ (มาก) สนุกดีค่ะ” (บันทึกสัมภาษณ์/นักเรียนคนที่ 4, 18 พฤศจิกายน 2564) นอกจากนี้ ทิศนา ขัมมณี (2546) ให้ข้อคิดว่าการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นเด็กจะลดการยึดตนเองเป็นศูนย์กลางเพราะจะต้องเผชิญกับความคิดเห็นที่แตกต่าง จากตน จะเรียนรู้ที่จะจัดการกับความเห็นที่แตกต่างกันและร่วมมือกับคนที่มีความคิดเห็นที่แตกต่างในแต่ละระดับแลกเปลี่ยนความ

คิดเห็น ทำให้มีการปรับปรุงความคิดของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของนักจิตวิทยาพัฒนาการที่ว่า การเผชิญหน้ากับความเห็นที่แตกต่างกันทำให้เกิดความขัดแย้งทางความคิด จะพยายามค้นหาข้อมูลมาปรับความคิดใหม่ (Johnson, Johnson and Holubec, 1994) ดังมีรายงายวิจัยของบุคคลต่าง ๆ สนับสนุนว่า การอภิปรายกลุ่มมีผลต่อการคิด (Hudgings, 1977; Mctighe & Lyman, 1988 ; Takington, 1989; Frost, 1991; เพ็ญพิศุทธิ์ เนคมานุรักษ์, 2537; สมชาย รัตนทองคำ, 2545; นฤมล ศราษพันธุ์, 2546; โสภิตา ทัดพินิจ, 2548; สุชาติ วรรณขาว, 2549 ; พิมพันธ์ เดชะคุปต์, 2549 ; สิทธิพล อาจอินทร์, 2550 ; สราลี โชติดีลิก, 2551 ; บงกช นิมตระกูล, 2559) นอกจากการอภิปรายกลุ่มจะมีผลต่อการการคิดโดยตรงแล้ว การอภิปรายกลุ่มและการเรียนรู้ร่วมกันยังช่วยเสริมสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมการคิดอีกด้วย (Pollack, 1987)

ขั้นที่ 3 คิดทีละบุคคล เป็นการจัดกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนแต่ละคนได้ฝึกการคิดตามสถานการณ์ปัญหาที่กำหนด โดยกระตุ้นให้ผู้เรียนพยายามรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหา พิจารณาความน่าเชื่อถือของข้อมูลและแหล่งข้อมูล ระบุลักษณะข้อมูล จัดระบบข้อมูล กำหนดทางเลือกในการแก้ปัญหาหลาย ๆ แนวทางโดยการตั้งสมมติฐาน สรุปอ้างอิงโดยใช้หลักตรรกศาสตร์หรือใช้เหตุผลแบบอุปนัยหรือนิรนัย การจัดกิจกรรมฝึกการคิดเป็นรายบุคคลต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติงาน วางแผนและแก้ปัญหาด้วยตนเอง นักเรียนจะได้ความรู้ใหม่และเพิ่มความชำนาญในการใช้ทักษะต่าง ๆ ดังข้อความสนับสนุนต่อไปนี้ “ชอบ กิจกรรมนี้เพราะมีการถามโต้ตอบระหว่างครูกับนักเรียนบ่อยๆ และมีการระดมสมองภายในกลุ่มทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ครับ” (บันทึกสัมภาษณ์/นักเรียนคนที่ 7, 17 พฤศจิกายน 2564) รวมทั้งเพิ่มความสามารถในการประยุกต์ความรู้และทักษะไปใช้ในสถานการณ์และงานใหม่ด้วย ตามแนวความเชื่อของโปรแกรมการสอนที่ใช้แนวทางกระบวนการคิดที่เชื่อว่า การฝึกกระบวนการคิดพื้นฐานเป็นสิ่งจำเป็นของการพัฒนาการคิด และการฝึกกิจกรรมเหล่านี้อย่างเข้มแข็งจะเสริมสร้างกระบวนการคิด ดังที่นักจิตวิทยากลุ่มพุทธิปัญญา (Cognitive Psychologist) ได้ให้แนวคิดไว้ในเวลาที่ผู้เรียนทำกิจกรรมการเรียนรู้จะมีบางสิ่งบางอย่างเกิดขึ้นในสมองของผู้เรียนหรือได้ใช้กระบวนการทางสมอง เพราะนักจิตวิทยากลุ่มพุทธิปัญญา เชื่อว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางสมองเกี่ยวกับการรับรู้ การจำ การคิด และการแก้ปัญหาต่าง ๆ ผู้สอนเป็นผู้สนับสนุนการคิดของผู้เรียนโดยการจัดสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการฝึกคิด ให้ความสำคัญแก่ผู้เรียนในการคิด ใช้สื่อการสอน บอกแหล่งข้อมูล ใช้คำถามกระตุ้นให้คิดโดยเฉพาะการใช้คำถามระดับสูงและคำถามที่ผู้เรียนต้องตอบโดยการแสดงหลักฐานหรือกระตุ้นให้ผู้เรียนตอบ เป็นเทคนิคการสอนที่เข้มแข็งและมีประสิทธิภาพ ดังมีงานวิจัยหลายชิ้นสนับสนุนว่า การใช้คำถามระดับสูงมีผลต่อการคิดระดับสูง (Ferrell, 1992; Schiever, 1992; Hunkins, 1972; สุมน อมรวิวัฒน์, 2532; หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา, 2537 ; พิมพันธ์ เดชะคุปต์, 2549 ; สิทธิพล อาจอินทร์, 2550 ; สราลี โชติดีลิก, 2551; บงกช นิมตระกูล, 2559) นอกจากนี้ Lehr (1984 อ้างถึงใน ทิศนา แคมมณี, 2546) ได้จำแนกประเภทของคำถามเพื่อกระตุ้นการคิดออกเป็น 4 ประเภท คือ 1) คำถามประเภทความจำ เป็นคำถามเพื่อให้ผู้เรียนระลึกข้อเท็จจริง 2) คำถามเอกลักษ์ เป็นคำถามให้ผู้เรียนอธิบาย ระบุความสัมพันธ์ เปรียบเทียบ 3) คำถามอเนกนัยเป็นคำถามให้ผู้เรียนสรุปสิ่งใหม่ๆ การทำนาย การตั้งสมมติฐาน และ 4) คำถามประเภทประเมิน เป็นคำถามให้ผู้เรียนพิจารณาตัดสิน

ขั้นที่ 4 ร่วมเสนอ ร่วมอภิปราย เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้นำเสนอผลสรุปการคิดของแต่ละกลุ่มย่อยต่อกลุ่มใหญ่ เพื่อเปรียบเทียบผลการคิดของตนเองและของกลุ่มย่อยต่อกลุ่มอื่นว่าเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร ในขั้นนี้ผู้สอนและผู้เรียนอภิปรายร่วมกันเพื่อหาข้อสรุปผลการคิดของแต่ละกลุ่ม และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแต่ละคนได้แสดงความคิดเห็นร่วมกันและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน เพราะปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียน และผู้เรียนกับผู้เรียนจะทำให้ผู้เรียนขยายขอบเขตความคิดให้กว้างและซับซ้อนยิ่งขึ้น (ทิศนา แคมมณี, 2546) การอภิปรายกลุ่มใหญ่ทำให้ผู้เรียนเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิมที่มีอยู่เพื่อจะตอบคำถามหรือปัญหาที่ร่วมกันตั้งที่บุคคลต่าง ๆ วิเคราะห์การอภิปรายกลุ่มระหว่างครูกับผู้เรียน พบว่า การใช้คำถามในการอภิปรายกลุ่มระหว่างครูกับนักเรียนมีผลต่อการพัฒนาการคิดโดยเฉพาะคำถามที่นักเรียนตอบโดยจัดระบบข้อมูล การสรุปอ้างอิงและการนำไปประยุกต์ใช้ (Schiever, 1992 ; Mctighe & Lyman, 1988; สุมน อมร

วิวัฒน์, 2532; เพ็ญพิศุทธิ์ เนคมานุรักษ์, 2537; สมชาย รัตนทองคำ, 2545; พิมพันธ์ เดชะคุปต์, 2549; อิศารัตน์ สมานพันธ์, 2549; สิทธิพล อาจอินทร์, 2550; สราลี โชติดีติก, 2551; บงกช นิมตระกูล, 2559) นอกจากนี้ผลการวิจัยของ Takington (1989) พบว่า การอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างครูและนักเรียนมีผลต่อการพัฒนาการคิด ดั่งข้อความสนับสนุนต่อไปนี “กิจกรรมแบบนี้ ทำให้นักเรียนมีโอกาสลงมือทำงานร่วมกับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและไต่ถามกับเพื่อนในกลุ่ม” (บันทึกสัมภาษณ์/นักเรียนคนที่ 9, 15 พฤศจิกายน 2564)

ขั้นที่ 5 ร่วมประมวล ร่วมประเมิน ขั้นนี้เป็นการประเมินผลการคิดของผู้เรียนว่ามีวิธีการคิดหรือกระบวนการคิดอย่างไร เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของการเรียนหรือไม่ โดยให้ผู้เรียนพิจารณากระบวนการคิดของตนเองเปรียบเทียบกับคำถามที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการคิดในแต่ละกิจกรรม โดยผู้สอนใช้คำถามให้ผู้เรียนอธิบาย หากไม่เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนด ให้ผู้เรียนย้อนกลับไปพิจารณาการคิดของตนเองอีกครั้งโดยมีครูเป็นผู้ให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด ดั่งข้อความสนับสนุนต่อไปนี “ช่วยให้ได้ทบทวน ความคิดเห็นของเพื่อนๆ ภายในกลุ่มที่สรุปร่วมกัน” (บันทึกการสัมภาษณ์/นักเรียนคนที่ 12, 16 พฤศจิกายน 2564) ประกอบกับผลการวิจัยพบว่า การควบคุมและตรวจสอบหรือประเมินการคิดในการปฏิบัติงานของตนเองมีผลต่อการพัฒนาการคิด (Sparks, 1986; Hudgins & Edelman, 1988; Dennis, 1990; สุนน อมรวิวัฒน์, 2532; หน่วยศึกษานิสิตศึกษาศาสตร์ กรมสามัญศึกษา, 2537; เพ็ญพิศุทธิ์ เนคมานุรักษ์, 2537; สมชาย รัตนทองคำ, 2545; อิศารัตน์ สมานพันธ์, 2549; สุชาติ วรรณขาว, 2549; พิมพันธ์ เดชะคุปต์, 2549; สราลี โชติดีติก, 2551; บงกช นิมตระกูล, 2559)

5.3 ผลจากการศึกษาประสิทธิผลรูปแบบการสอนคิด

5.3.1 การนำรูปแบบการสอนคิดไปใช้ฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะการสอนคิด และได้ประเมินประสิทธิผลของรูปแบบโดยทดสอบการคิดของครูผู้เข้ารับการฝึกอบรมก่อนและหลังการอบรม พบว่า ครูผู้เข้ารับการฝึกอบรมตามรูปแบบดังกล่าวมีคะแนนเฉลี่ยการคิดหลังการอบรมสูงกว่าก่อนอบรม กล่าวคือ หลังอบรมมีคะแนนเฉลี่ย 17 จากคะแนนเต็ม 20 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 85.00 ส่วนก่อนการอบรมมีคะแนนเฉลี่ย 13.33 คิดเป็นร้อยละ 66.65 เป็นการเปิดโอกาสให้ครูได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาการสอนคิดที่เกิดจากความสมัครใจและร่วมมือกันแบบไม่เป็นทางการ รวมทั้งให้ครูได้ออกแบบการสอนเองที่กำหนดแนวทาง และไม่ยากในการเขียนแผน โดยไม่เริ่มจากการให้ครูกำลังคิดขึ้นใหม่ โดยครั้งแรกอาจจะมีความยากลำบาก เพื่อให้ครูเกิดความชำนาญ และไม่พะวงกับการที่จะมานั่งเขียนแผนการสอน ซึ่งครูผู้สอนยังเน้นใช้รูปแบบการสอนแบบบรรยาย เนื่องจากครูผู้สอนขาดเทคนิคการสอนที่ดี ขาดการใช้สื่อการสอนและยังดำเนินการสอนตามหนังสือแบบเรียนหรือสอนตามคู่มือครู ประกอบกับครูมีภาระงานที่ได้รับมอบหมายมาก สอดคล้องกับโกวิท ประวาลพุกษ์ (2545) ที่กล่าวว่า กระบวนการจัดการเรียนรู้ของครูเน้นการบอกความรู้มากกว่าเน้นส่งเสริมให้นักเรียนเกิดคุณลักษณะในแสวงหาความรู้และการพัฒนาทักษะการคิดจากสภาพปัญหาดังกล่าว นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับทศนา เขมมณี (2546) ที่กล่าวว่า การคิดอย่างมีวิจารณญาณสามารถพัฒนาได้ และมีความสำคัญยิ่งที่ควรส่งเสริมให้เกิดกับครูเรียน ดังนั้นจึงส่งผลให้ครูสามารถจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิดได้ เห็นได้จากผลการประเมินความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้ ที่พบว่า ครูผู้เข้ารับการฝึกอบรม 3 คน สามารถจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิดได้ จำนวน 3 คน มีค่าเฉลี่ยรวมความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้เท่ากับ 3.93 อยู่ในระดับความเหมาะสม มาก

5.3.2 ผลการทดสอบการคิดของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ก่อนและหลังเรียน พบว่า ในภาพรวมนักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยการคิดหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน กล่าวคือ หลังเรียนมีคะแนนเฉลี่ย 20.78 จากคะแนนเต็ม 25 คะแนน ส่วนก่อนเรียนมีคะแนนเฉลี่ย 14.91 และเมื่อพิจารณาเป็นรายห้องเรียน พบว่า นักเรียนทั้ง 3 ห้องเรียนมีคะแนนเฉลี่ยการคิดหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน โดยนักเรียนที่มีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงสุด คือ นักเรียนห้องที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการสอนคิด มีค่าเฉลี่ย 21.33 ซึ่งเป็นผลมาจากการที่ครูสามารถจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิดได้ความเหมาะสมในระดับมาก จึงส่งผลให้นักเรียนมีคะแนนการคิดสูงขึ้นและนักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยการคิดหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน จากผลการวิจัยในครั้งนี้ทำ

ให้ทราบว่าถ้าครูได้รับการพัฒนาให้มีทักษะการสอนคิด กล่าวคือมีความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับกระบวนการคิด ความรู้ทางด้านทฤษฎี หลักการ แนวคิดที่เป็นพื้นฐานของการพัฒนาการคิด ครูได้ฝึกกระบวนการคิดของตนเองมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบ วิธีการการพัฒนาหรือวิธีการสอนคิด ก็จะทำให้ครูสามารถจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ และส่งผลทำให้นักเรียนมีการคิดสูงขึ้น สอดคล้องกับทศนา แคมมณี (2546) ที่กล่าวว่า ปัญหาในการพัฒนาการคิดของนักเรียน คือ ครูผู้สอนขาดความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับกระบวนการคิด ขาดความรู้ทางด้านทฤษฎี หลักการ แนวคิดที่เป็นพื้นฐานของการพัฒนาการคิด รวมไปถึงรูปแบบ วิธีการและเทคนิคเกี่ยวกับการสอนหรือการพัฒนาการคิดซึ่งมีอยู่อย่างหลากหลาย ทำให้ครูขาดความมั่นใจและประสบปัญหาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิดของนักเรียน จึงทำให้นักเรียนมีปัญหาในการพัฒนากระบวนการคิดส่งผลให้ผลการประเมินด้านทักษะกระบวนการคิดของเด็กไทยพบว่า นักเรียนมีศักยภาพต่ำสุดในทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ในอนาคต โดยเฉพาะในด้านการคิด และนักเรียนส่วนใหญ่มีการคิดอยู่ในระดับปรับปรุง ซึ่งสอดคล้องกับผลการทดสอบระดับชาติ (O-NET) ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สหวิทยาเขตทุ่งดอกกระเจียว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ ตั้งแต่ปีการศึกษา 2559-2563 พบว่า ผลการทดสอบระดับชาติ (O-NET) ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมมีผลการทดสอบคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 30.99 33.02 40.76 30.34 และ 34.31 ตามลำดับ ซึ่งมีคะแนนเฉลี่ยภาพรวมในแต่ละปีการศึกษาอยู่ในระดับที่ต่ำมาก เมื่อเทียบกับคะแนนเต็ม 100 คะแนนของรายวิชาสังคมศึกษา จากผลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ทักษะการสอนคิดของครูกับความสามารถในการคิดของนักเรียนมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน เพราะตัวแปรสำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาการคิดให้เกิดกับผู้เรียน ได้แก่ ครูผู้สอน วิธีการสอนและคุณภาพการสอนของครู ดังนั้นจึงควรพัฒนาทักษะการสอนคิดให้แก่ครูผู้สอน เพื่อครูจะได้นำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิดของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6. สรุปผลการวิจัย

6.1 รูปแบบการสอนคิดมุ่งพัฒนาครู 3 ด้าน คือ ด้านความรู้เกี่ยวกับการคิด การฝึกกระบวนการคิดให้แก่ครูผู้สอน และความรู้เกี่ยวกับการสอนคิด โดยมีขั้นตอนการเรียนรู้ 5 ขั้น คือ ขั้นที่ 1 เข้าใจปัญหา ขั้นที่ 2 คิดทั้งกลุ่ม ขั้นที่ 3 คิดทีละคน ขั้นที่ 4 ร่วมเสนอ ร่วมอภิปรายและขั้นที่ 5 ร่วมประมวล ร่วมประเมิน

6.2 ผลการประเมินประสิทธิผลของรูปแบบ พบว่า (1) ครูผู้เข้ารับการฝึกอบรมตามรูปแบบดังกล่าวมีคะแนนเฉลี่ยทักษะ การคิดหลังการอบรมสูงกว่าก่อนการอบรม (2) ครูผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิดได้ โดยมีค่าเฉลี่ยรวมความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้เท่ากับ 3.93 อยู่ในระดับความเหมาะสมมาก

6.3 นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยทักษะการคิดหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

7. ข้อเสนอแนะในการวิจัย

7.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1) การนำรูปแบบการสอนคิดไปใช้พัฒนาครู และผู้เกี่ยวข้องควรตระหนักความสำคัญของการสอนคิดก่อน เพราะการตระหนักถึงความสำคัญจะเกิดความร่วมมือกันจริงจังในการพัฒนาการสอนคิด โดยครูจะไม่มองว่าเป็นภาระที่ต้องทำร่วมกันแต่กลับมองว่าเป็นสิ่งที่ต้องทำ ไปพร้อมๆ กับการทำงานในสถานศึกษา

2) การมุ่งพัฒนาการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ของครู ไม่ควรมอบหมายให้ครูทำโดยตรง ซึ่งครูจะมองว่าสิ่งเหล่านั้นเป็นการบ้านที่ต้องทำส่งเพื่อประเมินตัดสินชี้ขาด ว่าใช้ได้หรือไม่ แต่ควรร่วมแลกเปลี่ยนและพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ร่วมกันหรืออาจมีแบบฟอร์มแผนการจัดการเรียนรู้ที่เป็นตัวอย่างที่สะดวกต่อการนำไปเขียนจริงและใช้จริง โดยไม่มอง

ว่าแผนการจัดการเรียนรู้ คือ ภาระงาน แต่ต้องทำให้ครูมองว่าแผนการจัดการเรียนรู้เครื่องมือที่จำเป็นในการพัฒนาการสอนคิดของครู

3) การสังเกตการณ์สอนของครู ผู้ศึกษาต้องร่วมตกลงกันก่อนทำการสังเกตในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ให้ครูมองว่าการสังเกตไม่ใช่การจับผิดแต่เป็นการมาให้กำลังใจและพัฒนาการสอนคิดร่วมกัน และไม่ควรถูกสังเกตหลายครั้ง คือไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับครูในชั้นเรียนมากเกินไป แต่ข้อมูลบางส่วนอาจมาจากการสอบถามนักเรียนก็ได้

7.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรทำการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาการสอนคิดของครูในวงจรปฏิบัติการต่อไป โดยอาจพัฒนาเฉพาะเรื่องและร่วมกันกำหนดเป้าหมายในวงจรต่อไปและมาร่วมวางแผนพัฒนา ควรทำต่อเนื่องหรืออาจมีหลายๆ วงจรปฏิบัติการ จนกว่าปัญหาที่แก้ไขร่วมกันนั้น ยุติลงและเป็นที่ยอมรับตามเกณฑ์ที่กำหนด

2) ควรมีการศึกษาวิจัยในรูปแบบการนิเทศไปพร้อมๆ กับการวิจัยเชิงปฏิบัติการซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนมากขึ้นและการมีส่วนร่วมของครูในฐานะผู้ร่วมวิชาชีพที่พร้อมจะพัฒนาการสอนคิดไปพร้อมๆ กัน โดยเกิดจากความตระหนักรู้และ เจตคติที่ตรงกัน และขยายผลการวิจัยไปในครูสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมในระดับชั้นอื่นๆ ซึ่งก็น่าจะทำให้การสอนคิดมองเห็นภาพที่เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้นในการนำไปปฏิบัติการสอนในสถานการณ์จริง

8. เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2559). **แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564)**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- ทิตนา แชมมณี และคณะ. (2544). **วิทยาการด้านการคิด**. กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ.
- ทิตนา แชมมณี. (2546). **รูปแบบการเรียนการสอน : ทางเลือกที่หลากหลาย**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปกรณ ชันซ้อน. (2560). การพัฒนาแนวทางเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำยุคโลกาภิวัตน์สำหรับผู้บริหารวิทยาลัยอาชีวศึกษา. **วารสารบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น**, 13(1); 225-236.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2563). **การพัฒนาคุณภาพการศึกษา**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- Huitt W. (1998). **Critical thinking: An overview**. *Educational Psychology Interactive*. Valdosta, GA: Valdosta State University.
- Johnson,D.W. ; Johnson,R.T. and Holubec,E.J. (1994). **The Nuts and Bolts of. Cooperative Learning**. Minnesota: Interaction Book Company.
- Pollack, P.H. (1987). **Forecasting Critical Thinking.A Study of the Effects of Classroom Climate in a Gifted Program**. *Dissertation Abstracts International*, 49(9), April. Sternberg, Robert T. 1987. *Intelligence*.